

Державний лад України

Тема 2

Визначення

- **Державний (конституційний) лад** – це сукупність найбільш значущих принципів організації та здійснення публічної влади
- **Публічна влада** = державна влада та влада місцевого самоврядування
- Ці принципи, враховуючи їхню значущість, закріплені в **І розділі Конституції України**

Складові державного ладу

- Принцип суверенної незалежної держави
- Принцип демократичної держави
- Принцип правової держави і верховенства права
- Принцип соціальної держави
- Принципи, що визначають форму держави
- Визнання людини найвищою цінністю

Незалежна суверенна держава

- **Суверенна незалежна держава** – це держава, рішення якої є самостійними й остаточними.
- Така держава на міжнародній арені є **незалежною (автономною) і рівноправною** з іншими державами.
- Вона має **право на невтручання** третіх осіб в її внутрішні справи.

Демократична держава

- **Демократична держава** – це держава, яка заснована на здійсненні народовладдя шляхом забезпечення прав людини, рівної участі громадян у формуванні державної влади і контролі за її діяльністю.

Ознаки демократичної держави

- 1) визнання народу носієм суверенітету і джерелом державної влади (**народовладдя**);
- 2) **виборність** органів публічної влади.
- 3) **відкритість, прозорість, підзвітність і підконтрольність** як принципи організації та діяльності органів державної влади;
- 4) визнання та забезпечення **прав людини**;
- 5) прийняття державних рішень відповідно до волевиявлення **більшості**, але з дотриманням прав меншості.
- 6) політичний, ідеологічний та економічний **плюралізм**.

Демократичний	Авторитарний	Тоталітарний
Народовладдя	Відсутність народовладдя	Повне відсторонення народу від державної влади
Свобода в публічній та приватній сфері	Жорсткий контроль за публічною сферою	Жорсткий контроль за публічною і приватною сферами
Верховенство права	Незв'язаність держави правом	Нехтування правом, свавілля
Забезпечення, повага і захист прав людини	Обмеження та порушення прав людини	Масові порушення прав людини

**Лорд Актон: будь-яка влада розбещує.
Абсолютна влада розбещує абсолютно.**

Правова держава – це держава,
в якій з метою забезпечення свободи і
гідності людини проголошуються та діють
принципи верховенства права, зв'язаності
державної влади конституцією,
гарантується повний та ефективний судовий
захист.

Ознаки правової держави

1. Забезпечення свободи людини від неправомірного втручання будь-яких суб'єктів, у тому числі держави;
2. Реалізація принципу верховенства права;
3. Зв'язаність держави конституцією;
4. Рівність перед законом та судом;
5. Існування інституту повного та ефективного судового захисту.

Принцип верховенства права

У формальному розумінні –

це **верховенство права, а не особи.**

У сутнісному розумінні –

це **верховенство права над законом**

Верховенство права – це принцип діяльності органів державної влади, інших публічних і приватних суб'єктів на засадах законності, правової визначеності, рівності доступу до незалежного і неупередженого правосуддя, додержання прав людини.

Елементи верховенства права

1. Законність;
2. Правова визначеність;
3. Заборона державного свавілля;
4. Ефективний доступ до правосуддя;
5. Додержання прав людини;
6. Недискримінація і рівність перед законом.

Соціальна держава – це держава,
яка визнає людину найвищою цінністю і
з метою забезпечення кожному гідного рівня
життя та інших соціальних прав здійснює
перерозподіл суспільних благ відповідно до
принципів соціальної справедливості,
солідарності та субсидіарності.

Ознаки соціальної держави

1. Проголошення **людини** найвищою цінністю;
2. Специфічна спрямованість на забезпечення **соціальних прав**;
3. Ґрунтування на принципах **солідарності, соціальної відповідальності, соціальної справедливості та субсидіарності**;
4. Забезпечення **перерозподілу суспільних благ**;
5. Існування **соціальних обов'язків держави** щодо своїх громадян:
  - а) обов'язок політики соціального забезпечення,
  - б) обов'язок політики соціального страхування,
  - в) обов'язок забезпечення соціального миру.

Елементи форми держави

- **форма правління** – порядок організації вищих органів державної влади та поділ повноважень між ними;
- **форма державного устрою** – порядок територіальної організації публічної влади та поділ повноважень між центральними та місцевими органами державної влади, а також органами місцевого самоврядування

Форма правління

- Форму правління визначають:

Порядок формування ВО

- Виборність/
спадковість

Принципи організації ВО

- Строковість/
безстроковість
- Відповідальність/
безвідповідальність

Порядок поділу повноважень ВО

- Обсяг повноважень глави держави і парламенту

Види форм правління

Монархія	Республіка
Глава держави – монарх, наділений відповідним титулом	Глава держави – президент або інша посадова особа
Спадковість посади монарха	Виборність посади глави держави
Безстроковість (довічність) влади монарха;	Строковість повноважень глави держави
Відсутність юридичної відповідальності монарха	Можливість юридичної відповідальності

Принцип поділу влади

- 1) Поділ державної влади = **структурне розмежування державної влади** на три автономні гілки – законодавчу, виконавчу й судову;
- 2) супроводжується **системою стримувань та противаг**, яка забезпечує баланс між гілками й є своєрідною гарантією дотримання принципу поділу влади на практиці;
- 3) його метою є **запобігання узурпації державної влади** однією особою чи групою осіб. Усе це робиться для того, щоб **гарантувати права людини.**

Форма державного устрою

- **Форма державного устрою** – це елемент форми держави, який характеризує:
  - 1) порядок територіальної організації публічної влади, а також
  - 2) поділ владних повноважень на різних територіальних рівнях.

Форми державного устрою

- **Унітарна держава** (від лат. *unitas* – єдність) – це єдина держава, територія якої поділяється на адміністративно-територіальні одиниці.
- **Федерація** (від лат. *foedus* – об'єднання, союз) – це союзна держава, до складу якої входять державні утворення (суб'єкти федерації).

Унітарна держава (проста модель)	Федерація (складна модель)
Територія поділена на <i>адмін.-тер. одиниці</i>	Склад федерації утворюють <i>суб'єкти федерації</i>
Легітимація державної влади <i>громадянами</i>	Подвійна легітимація: <i>громадянами і суб'єктами федерації</i>
<i>Необов'язкова</i> участь адмін.-тер. одиниць у вирішенні найважливіших питань	<i>Обов'язкова</i> участь суб'єктів федерації у вирішенні найважливіших питань
Одна (єдина) система державної влади (законодавча, виконавча та судова)	Дві підсистеми державної влади: 1) на рівні федерації; 2) на рівні суб'єкта федерації
<i>Одна (єдина) правова система</i>	Існування <i>автономних</i> правових систем на рівні федерації та її суб'єктів